

Povaha terénního výzkumu a citlivost k etickým aspektům zkoumání

Co je to terénní výzkum?

- Stěžejní antropologická metoda (Murphy 1999:213)
- Kulturní popis / etnografie prováděný v přímém (fyzickém) styku s danou kulturou

Etnografie

- „... zahrnuje účast etnografa, ať již otevřenou, nebo skrytou, na každodenním životě lidí po značné časové období, při níž pozoruje, co se děje, poslouchá o čem se mluví, pokládá otázky – etnograf tedy shromažďuje jakákoliv dostupná data, aby s jejich pomocí osvětlil témata, na která je zaměřen daný výzkum.“

(Hammersley – Atkinson 1993:1)

Etnografie

- „... zahrnuje účast etnografa, ať již otevřenou, nebo skrytou, na každodenním životě lidí po značné časové období, při níž pozoruje, co se děje, poslouchá o čem se mluví, pokládá otázky – etnograf tedy shromažďuje jakákoliv dostupná data, aby s jejich pomocí osvětlil témata, na která je zaměřen daný výzkum.“

(Hammersley – Atkinson 1993:1)

Etnografie

- „... zahrnuje účast etnografa, ať již otevřenou, nebo skrytou, na každodenním životě lidí po značné časové období, při níž pozoruje, co se děje, poslouchá o čem se mluví, pokládá otázky – etnograf tedy shromažďuje jakákoliv dostupná data, aby s jejich pomocí osvětlil témata, na která je zaměřen daný výzkum.“

(Hammersley – Atkinson 1993:1)

Etika ve společenském výzkumu

- Etika – řec. éthos = mrav, zvyklosti. Filosofická disciplína nebo učení o odpovědném jednání uvnitř lidského spolubytí.
- Stoupá potřeba etické uvědomělosti ve výzkumné činnosti: konference o etice v Kanadě

1994 – 150

1995 – 2000 (Kusá 2004)

1999 – 5000 (Hoonard 2001)

Etika ve vědecké antropologii

■ American Anthropological Association
<http://www.aaanet.org>

- 1948 – Rezoluce o svobodě publikování
- 1971 – Prohlášení o problémech antropologického výzkumu a etiky
- 1971 – Principy profesionální odpovědnosti
- 1998 – Etický kodex

(Hrešánová 2004)

Oblasti etiky

- Výzkumník versus zkoumaní
- Výzkumník versus sponzoři
- Výzkumník versus výzkumník
- Vedoucí výzkumné práce versus elév
- Výzkumník versus širší společnost

Přístupy k etice

- Kantovský
- Postmoderní / feministický
- Formalismus
- Situační
- Relativistický
- Konfliktní metodologové

(Denzin 1997)

(Hammersley – Atkinson 1995:276-278)

Dimenze eticky ošetřeného výzkumu I.

■ Informovaný souhlas

- „Lidé by měli informováni o výzkumu úplně a přesně a měli by svůj souhlas vyjádřit bez nátlaku.“

■ Souhlas

- Písemný

- Ústní

- Neptestováním

■ Problémy: průběh v čase, výběr objektů informovaného souhlasu

Dimenze eticky ošetřeného výzkumu II.

Nenarušení soukromí – anonymita

Co je drženo v anonymitě?

	Jméno	Osobní údaje	Životní podmínky	Kultura a zvyklosti	Osobní pocity	Názor na výzkum	Profesní informace
Hlavní objekt/účastník výzkumu	☼						
Vedlejší objekt/účastník výzkumu		☼	☼	☼	☼		
Výzkumnice		☼	☼	☼			

Problémy: různá publika od vrstevníků až k veřejnému mediálnímu prostoru

Dimenze eticky ošetřeného výzkumu III.

■ Nezpůsobení újmy

- „... sociologický pohled na svět – abstraktní, relativistický, zobecňující – nutně znehodnocuje pohled lidí na sebe sama a na jejich organizace.“

(Becker 1964:273)

- Problémy: kdo má rozhodovat, co je dobré a co je újma, odhadnutí reakce a potřeb zkoumaných výzkumníkem.

Dimenze eticky ošetřeného výzkumu IV.

■ Zabránění vykořisťování

- Informace výměnou za nic
- Rozdílné mocenské postavení (společenské i v rámci výzkumu)

■ Problémy: špatně souměřitelná směna, hrozba vykořisťování výzkumníka zkoumanými

Dimenze eticky ošetřeného výzkumu V.

- Umožnění budoucích výzkumů
- Mezi zájmy vědců a účastníků výzkumu je nutně nesmiřitelný konflikt, ale dobrá studie by neměla vyvolat nenávistnou reakci. (Becker 1964: 276)
- Problémy: Autor studie a účastníci výzkumu budou nutně vidět výsledky výzkumu odlišně.

Feministický pohled na výzkumnou etiku

(Birch et al. 2002)

- **Ethics of care místo etics of justice:**
 - Osoby vnímané ve vztazích
 - Zkoumání neformální kontexty
 - Zdůvodňování v kontextu (situace, narativa)
 - Důraz na odpovědnost k ostatním i sobě
 - Přijetí nutných závislostí
 - Morální důležitost osobních vztahů
 - Lidi drží pohromadě hodnoty a vztahy

- **Pokušení:**
 - Obětování, ztráta sebe sama
 - Neschopnost rozpoznat autonomii druhého
 - Přílišná identifikace s druhým

- **Co bolí:**
 - Když se pokazí vztahy

Reflexivní přístup k etice výzkumu

■ Tieto otázky nepredstavujú etický kódex ako taký, ich reflektovanie však zabezpečí, že výskum bude prebiehať v duchu etiky pozornosti: (Birch et al. 2002)

1. Kto sú ľudia, na ktorých sa vzťahujú etické dilemy vyplývajúce z výskumu?
2. Aké sú súvislosti objavenia sa etických nezrovnalostí, aké sociálne a personálne otázky z toho vyplývajú?
3. Aké sú špecifické sociálne a personálne pozície jednotlivcov spojených vo vzájomných vzťahoch?
4. Aké sú potreby tých ľudí, ktorí sú vďaka výskumu spojení?
5. S kým sa identifikujem, za koho sa vydávam a prečo?
6. Aká je rovnováha personálnej a sociálnej moci medzi tými, ktorí sa zúčastňujú na výskume (aj výskumník)?
7. Ako budú účastníci výskumu vnímať našu činnosť a bude to v súlade s naším vlastným hodnotením tejto činnosti?
8. Ako možno najlepšie prebrať etické dilemy vyplývajúce z výskumu s tými, ktorých sa najviac dotýkajú, ako im dať priestor vyjadriť sa k tomu a vyjednávať s nimi?
9. Ako naša výskumná činnosť ovplyvní vzťahy medzi tými ľuďmi, ktorých sa dotýka?

Jak se vyvíjí etická uvědomělost

- 1. (sladká) nevědomost
- 2. paralýza informovaností
- 3. realistický přístup pěstovaný praxí, nejlépe je začít ve vlastním a tedy na etickou citlivost ne tak náročném prostředí

